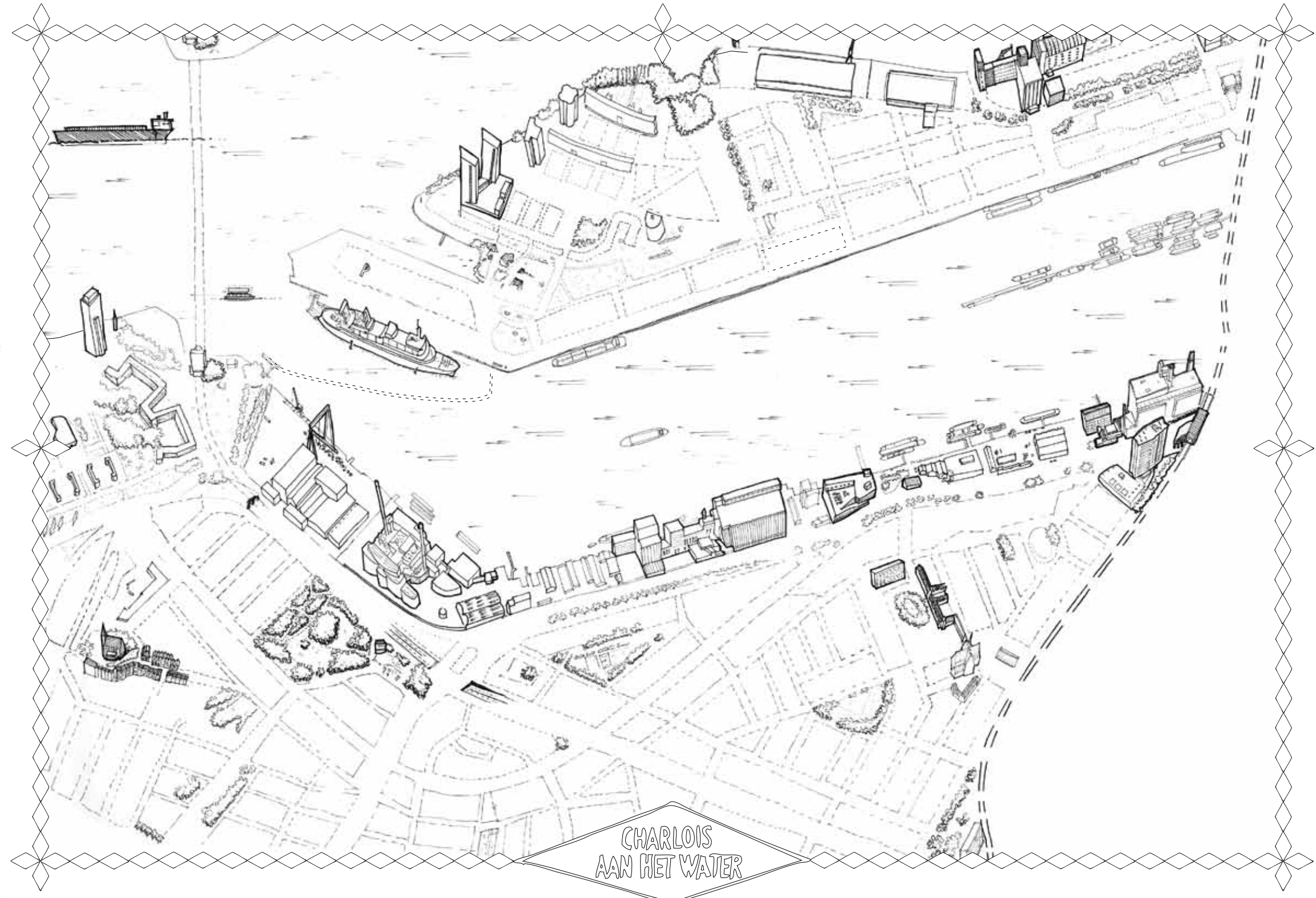

De conciërge van Charlois

Stedebouw op locatie in Rotterdam-Zuid

Auteur Bart de Zwart

Er gist iets aan de oevers van de Rotterdamse Maashaven. In het najaar van 2012 werd bekend dat ondernemer Hennie van der Most de voormalige vuilverbrandingsinstallatie AVR wil ombouwen tot attractiepark Speelstad Rotterdam. De plannen van Van der Most vallen samen met het stedelijk experiment Charlois aan het Water, een coproductie van Vitibuck Architects, G-Routes en het Rotterdams Wijktheater. Gestart vanuit een bewonersinitiatief om een nieuwe visie voor de AVR-locatie te ontwikkelen is het project in twee jaar tijd uitgegroeid tot een ontwerpend onderzoek naar de ontwikkelingspotentie van het zuidelijk Maashavengebied. Kort voor de zomer werden de eerste uitkomsten van deze verkenning gepresenteerd met een expositie en theatervoorstelling op locatie.

Stedebouw Charlois, Rotterdam-Zuid

Arzu Ayikgezmez en Sander Hazevoet van Vitibuck Architects beschrijven het ontwerpproces in Charlois aan de hand van drie sleutelbegrippen:

“We willen een slag maken van openen, naar omarmen, en vervolgens ontwikkelen.” De eerste fase van het project staat in het teken van het ontsluiten van de Maashaven. De bedrijvigheid op de kade, waar vroeger een groot deel van de buurtbewoners werkzaam was, is in de loop der jaren een barrière gaan vormen tussen de wijk en het water. Eén van de uitgangspunten van het project is om de historische relatie met de haven nieuw leven in te blazen en de ligging aan het water in te zetten als kwaliteitsimpuls voor het gebied.

Bewoners en ondernemers spelen een centrale rol bij de visievorming. Hun ideeën worden opgehaald via enquêtes en interviews en in een gezamenlijke ontwerpsessie met de Rotterdamse Veldacademie

uitgewerkt tot ruimtelijke voorstellen. De titel van de workshop – ‘Meel, gist en water’ – is een knipoog naar meelfabriek Meneba die al een kleine eeuw in de Maashaven is gevestigd en vormt tevens een metafoor voor de samenwerking in het gebied. Ayikgezmez: “Als je de buurt en de haven beschouwt als meel en water, dan proberen wij als ontwerpers het deeg te laten rijzen.”

Vernieuwen op eigen kracht

Momenteel is het placemakingproces in een volgende fase beland. Deze fase is ingeluid met een tentoonstelling in het plaatselijke buurthuis en een locatievoorstelling van het Rotterdams Wijktheater. Tijdens de voorstelling worden de kleurrijke levensverhalen van oude en nieuwe bewoners voor het voetlicht gebracht. De artistieke pretenties van de productie zijn bescheiden. Het theater is een

middel om via persoonlijke ervaringen het collectief geheugen van de wijk aan te spreken. De voorstelling probeert ook een vorm van mentaal eigenaarschap bij de bewoners te stimuleren. Hazevoet: “Er leeft een hardnekkig idee dat de toekomst van Rotterdam-Zuid afhankelijk is van de ontwikkelingen vanuit het noorden. Wij willen laten zien dat Charlois zich ook op eigen kracht kan vernieuwen.” De ontknoping van het toneelstuk is in dit perspectief veelzeggend. Door niet langer passief af te wachten op wat de toekomst hen zal brengen worden de acteurs uiteindelijk zelf actoren.

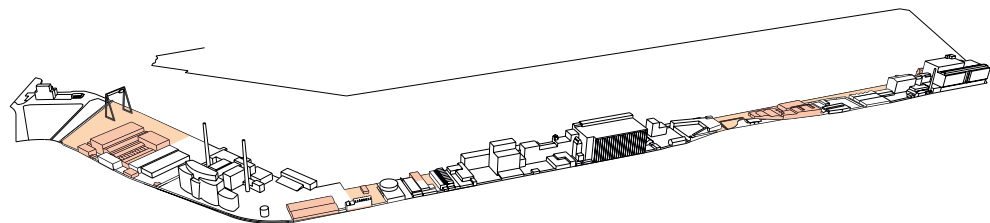
Commitment voor de lange termijn

De notitie van eigenaarschap heeft niet alleen betrekking op de rol van de bewoners, ook de positie van de ontwerper wordt in Charlois aan het Water heroverwogen. In de huidige markt kiezen steeds meer bureaus

Ontwikkelingschema door Vitibuck Architects

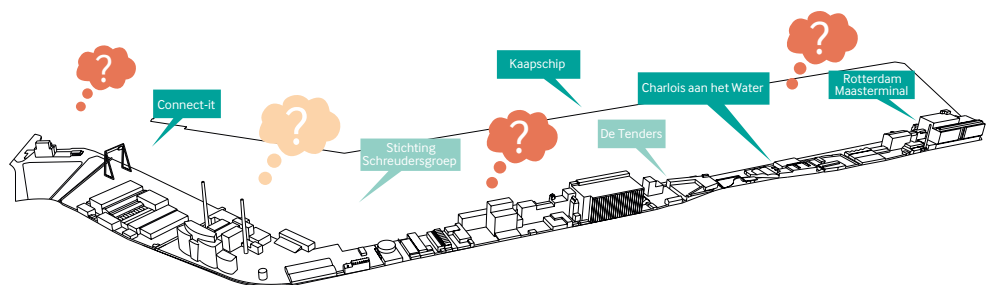
Informatiepunt Charlois aan het Water

In kaart brengen van beschikbare ruimte en leegstand; deze activeren en programmeren voor continuïteit op de kade en gebiedspromotie.

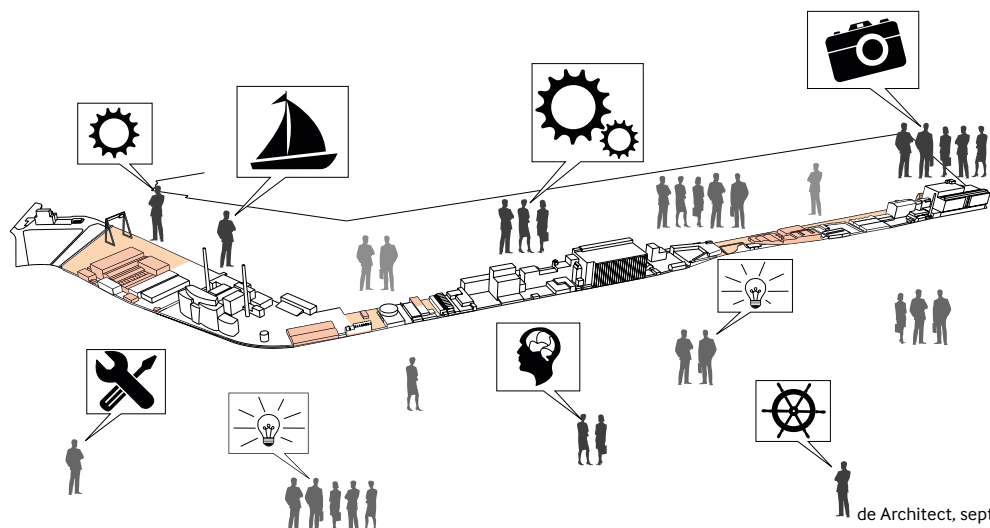
Initiatiefconsultatie kade

In kaart brengen van initiatieven; deze koppelen, versterken en gebruiken voor programmering van de kade.

Marktplaats “Werk jij mee aan de Maashaven?”

Vraag en aanbod afstemmen tussen ondernemers en ondernemers, jongeren en ondernemers, initiatiefnemers en opstaleigenaren.

Stedebouw Charlois, Rotterdam-Zuid

ervoor om zich proactief op te stellen bij het initiëren van ruimtelijke ontwikkelingen. Deze houding lijkt deels geboren uit noodzaak, maar er zijn ook inhoudelijke argumenten om het nieuwe commitment van ontwerpers aan stedelijke opgaven te verklaren. Ayikgezmez: "In een stadsdeel als Charlois merk je een zekere moeheid ten aanzien van kortstondige interventies. Bewoners ervaren een komen en gaan van goedbedoelde ontwerpinitiatieven en kunstprojecten, maar vrijwel niemand blijft lang genoeg op de plek om daadwerkelijk iets van de grond te krijgen." Met Charlois aan het Water probeert Vitibuck zich voor langere tijd aan het stadsdeel te verbinden. "We hebben onszelf weleens getypeerd als de conciërge van het gebied. Met een grote sleutelbos lopen we door de wijk en proberen plekken te openen voor nieuwe ontwikkelingen." Dat daarbij gekozen wordt voor een vluchtige ver-

schijningsvorm als theater lijkt op het eerste gezicht paradoxaal. De kracht van de vorm zit evenwel niet in de enkele opvoering maar in de repetitie. De combinatie van dans en theatrale performances roept in dit verband associaties op met wat Jane Jacobs eens omschreef als het 'sidewalk ballet'. De poëtische choreografie van het straatleven in een stadswijk. In Jacobs' trottoirdans verhouden mensen en plekken zich op habituele wijze tot elkaar. Terugkerende bewegingen worden afgewisseld met subtiele improvisaties: het leven in de stad voltrekt zich via vaste patronen maar steeds met kleine variaties.

Routine

Binnen de context van Charlois staat het handelen van de acteurs ook voor het vermogen van de stedebouw om een verschil te maken. Om een nieuwe stedelijke praktijk te vestigen te midden van het

bestaande. Wat veel bottom-up projecten in de ruimtelijke planning parten speelt, is het vermogen om routine te accumuleren. Routine in de positieve zin van het woord: de kracht van herhaling. Stedebouw is niet alleen een vak van de lange adem, het is ook een vak dat aan invloed wint naarmate het vaker wordt uitgevoerd.

Het vraagt geduld en oefening om nieuwe patronen in de ondergrond te slijten. Dat dit niet vanzelf gaat, wordt treffend geïllustreerd door de openingsakte van de voorstelling. Nadat het publiek enthousiast zijn ideeën voor de wijk op de stoeptegels heeft gekrijt, maakt een veegwagen van de gemeente parades een einde aan het tafereel. Wat overblijft zijn de vervaagde contouren van een gedroomde toekomst. Er rest niets anders dan opnieuw te gaan tekenen, net zolang totdat de nieuwe werkelijkheid zich in de stad heeft geëetst.

De locatievoorstelling van het Rotterdams Wijktheater begeleidde de presentatie van de eerste resultaten van de buurtverkenning. Eén van de hoogtepunten tijdens de voorstelling was een 'pas de deux' van een straatveger en een strooiwagen van de Roteb. Aan de productie werkten naast acteurs van het Rotterdams Wijktheater ook studenten van de Codarts Dansacademie mee.